

УДК 334.716

V. Slobodyan, candidate of economic sciences, professor State Agrarian and Engineering University in Podilya

D. Slobodyan, graduate student of Kyiv National Economic University V.M. Hetmana

FINANCIAL RISKS AGRICULTURAL SECTOR: NEW CHALLENGES

Annotation. *Pidsumovuyuchy the material, it should be noted that in addition to traditional financial risks in the agricultural sector, new, that requires a serious and pragmatic approach to minimize them. Among the first group should identify fluctuations in food prices in particular, lower prices for Ukraine traditionally exported agricultural products. The sharp depreciation of the national currency leads to severe financial condition of agricultural and processing enterprises up to their bankruptcy.*

Annexation of the Crimea, fighting in the east of Ukraine led to significant loss of gross domestic product and increased financial risks the agricultural sector for the future.

Therefore, to minimize the financial risk in agriculture should constantly monitor the political, social and economic situation in the country and in the world, highlighting especially the most dangerous financial risks. To neutralize them should be promptly developed and implemented appropriate measures.

Defining in this case should be the role of government. We believe that in this sense should play an important role in particular financial instruments and, in general, the stability of the financial system of the agricultural sector. Among financial instruments should be noted: insurance, budget support agricultural sector, concessional loans, pricing.

Keywords: *risks, classification financial risks, agriholdings, devalvatsyya hryvnu, price, financial system, mynumyzatsyya financial risks.*

В.Д. Слободян, кандидат економічних наук, професор ПДАТУ,

Д.В. Слободян, аспірант Київського національного економічного університету ім. В. М. Гетьмана

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: НОВІ ВИКЛИКИ

Узагальнено теоретичні основи фінансових ризиків в аграрному секторі економіки України. Подано визначення економічної суті фінансових ризиків. Розглянуто класифікацію фінансових ризиків за різними ознаками: економічним змістом, видами діяльності, об'єктами, характером діяльності, галузевою і територіальною ознакою, можливістю усунення, ступенем допустимості, величиною.

Проаналізовано найбільш суттєві фінансові ризики на теперішній час. Серед них ризики, пов'язані зі зниженням ціни на сільськогосподарську продукцію, девальвація гривні, а також комплекс ризиків, пов'язаних з анексією Криму та веденням військових дій на сході України.

Ключові слова: ризики, класифікація фінансових ризиків, агрохолдинги, девальвація гривні, ціна, фінансова система, мінімізація фінансових ризиків.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аграрний сектор економіки України протягом останніх шести років своїм розвитком сповільнив економічне падіння ВВП країни. Проте навіть на фоні рекордних урожаїв країна ризикує зіткнутись з серйозними проблемами в аграрному секторі. Попри відомі фактори природного та кліматичного характеру, на ріст фінансових ризиків в сільському господарстві впливають інші суттєві обставини (як-то, падіння світових цін на продукцію сільського господарства, політична ситуація, бойові дії на сході України тощо).

У цих умовах основним фактором мінімізації фінансових ризиків повинна бути стала фінансова система аграрного сектору економіки. Однак, як показує практика, фінансова система не завжди ефективно протистоїть росту фінансових ризиків. З огляду на це актуальним є розгляд питання про взаємозв'язок між фінансовими ризиками та стабільною фінансовою системою АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням фінансових ризиків присвячені роботи багатьох вчених економістів: Вишнівської Б. [1], Камінського А. Б. [2], Коваленко Л.О. [3], Музичук О. [4], Соскіна О. [5] та інших. Зокрема, аналізується сутність ризиків, їх класифікації та вплив на фінансовий стан суб'єктів господарювання і шляхи мінімізації. Формуванням сталої фінансової системи присвячені роботи Правдюк Н.Л. [6], Лупенка Ю. О., Фещенка В. [7] та інших.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз існуючих фінансових ризиків та вплив сталої фінансової системи аграрного сектору на їх мінімізацію.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ринковій економіці існують різні можливості для інвестиційних вкладень. При

виборі юридичною або фізичною особою напряду вкладень капіталу одним із основних критеріїв служить оцінка ризику, яка передбачає:

- визначення ризику;
- дослідження основних видів ризику;
- вибір методів оцінки ризику (експертний, економіко-математичне моделювання та інші);
- підбір методів управління ризиком (лімітування, диверсифікація, страхування, бюджетна підтримка тощо).

У цілому ризик у ділових операціях – це економічна категорія, що відображає ступінь успіху (невдачі) господарюючого суб'єкта в досягненні своїх цілей з урахуванням різних факторів як прямої, так і непрямої дії.

Фінансові ризики насамперед пов'язані зі змінами на фінансовому ринку та змінами в економіці. Це можуть бути зміни відсоткових ставок, валютних курсів, зміни в діяльності галузі або конкретного суб'єкта господарювання. До фінансових ризиків відносять кредитний, валютний, галузевий, ліквідності та структури капіталу, а також ризик країни.

У цілому фінансовий ризик, як міру економічної або соціальної невизначеності, можна охарактеризувати:

- за величиною (високий, середній, низький);
- за ступенем допустимості (допустимий, критичний (локальний), катастрофічний);
- за об'єктами – ризик підприємця, підприємства, банку, тобто окремих юридичних і фізичних осіб;
- за видами діяльності (ризик виробничої, посередницької, торгівельної та інших видів діяльності);
- за економічним змістом (чистий ризик, спекулятивний);
- за характером (операційний, інфляційний, кредитний, валютний);
- за галузевою і територіальною ознакою (галузевий, загально-економічний, регіональний, країни);
- за можливістю усунення (диверсифікований, не диверсифікований).

Враховуючи зазначене вище, перейдемо до аналізу ситуації

щодо теперішнього стану фінансових ризиків в агропромисловому комплексі країни.

Як повідомив міністр аграрної політики України О. Павленко у виступі на міжнародній інвестиційній конференції NEW Ukraine 13 травня 2015 р., аграрний сектор забезпечує 38 відсотків українського експорту і залишається привабливим для інвесторів попри економічну кризу та конфлікт на Донбасі [8]. За даними компаній "Зерно.ua", за останнє десятиліття експорт зерна з країни зріс на 77 відсотків [8]. Саме експорт продовольства забезпечує найбільші надходження валюти до України – більше 12 млрд. доларів на рік. За його словами, сільське господарство може отримати в найближчі два роки закордонні інвестиції на суму більше 8 млрд. доларів. Сільське господарство є привабливим для інвестицій в умовах кризи та бойових дій на сході країни.

Враховуючи ці дані в контексті теми дослідження, що розглядається, можна припустити, що аграрний сектор характеризується допустимим рівнем фінансових ризиків, принаймні в найближчому майбутньому. Разом з тим хочеться вірити, що всіма учасниками діалогу щодо інвестицій в сільське господарство враховано ті ризики, які спрацювали негативно для нашого суспільства в цілому та бізнесу зокрема.

Водночас, як відмічає О. Музичук, реальна ситуація 2014 р. була далеко не ідеальна. Незважаючи на збільшення врожаю та експорту, за підсумками січня-червня 2014 р. рівень збитковості підприємств сільського господарства становив 3,8 відсотка [4]. Однією з причин цього став рекордний урожай в світі, який, на думку керівника аналітичного департаменту ІК SP Advisors В. Вавришука, збив ціни на зерно, що сягали максимальних показників 2012 р., до 4-річного мінімуму [4].

Наслідки падіння цін на світових ринках для аграріїв погіршилися і за рахунок внутрішніх чинників. Насамперед девальвація гривні спричинила подорожчання боргових зобов'язань аграрних підприємств. Річ у тому, що з огляду на завищені ставки на кредити всередині країни агрохолдинги, які мали можливість брати кредити за кордоном, воліли вишукувати резерви саме там. Але стрімка девальвація гривни звела нанівець всі фінансові розрахунки ком-

паній. Дешева гривня не грає на користь експортерам сільськогосподарської продукції. Так як падіння світових цін на їх продукцію за деякими позиціями досягло майже дворазової величини, то валютна виручка насправді може виявитись не такою, як очікували.

Як відмічає О. Музичук, одним із прикладів того, наскільки серйозно падіння гривні вдарило по виробниках, став агрохолдинг “Мрія”. Ця компанія в серпні 2014 р. змушена була оголосити дефолт. До загальногалузевих проблем додалися ще й внутрішні особливості бізнесу компанії. Так, спеціалізація виробництва вирощування картоплі, цукрового буряка і виробництво з них цукру орієнтована в основному на внутрішній ринок. Тому можливостей виручки компенсувати кредити в іноземній валюті у холдинга виявилось недостатньо [4].

Повертаючись до класифікації фінансових ризиків, можна відмітити, що у випадку з агрохолдингом “Мрія” його фінансові ризики характеризуються так: за величиною – високий, за ступенем допустимості – критичний з деякими ознаками катастрофічності, за видом діяльності – комбінований (виробнича, торгівельна та інші види діяльності), можливість усунення наслідків – частково диверсифікований.

При цьому варто зазначити, що ті самі проблеми, з якими зіткнулась “Мрія”, долають й інші агрохолдинги. Навіть такий аграрний гігант на українському ринку, як “Миронівський хлібопродукт” в січні-червні 2014 р. отримав чистий збиток у розмірі 270 млн. доларів проти чистого прибутку 90 млн. доларів за аналогічний період 2013 р. Агрохолдинг має значні заборгованості через інвестування у розвиток компанії, але у зв’язку зі знеціненням гривні їх погашення стає дедалі складніше.

Ще одним негативним чинником для аграрного сектору економіки України стала анексія Криму та військові дії на сході. Так, компанія KSG Agro, яка третину своєї продукції рослинництва вирощувала в Криму, завершила перше півріччя 2014 р. зі збитком у 18,9 млн. гривень, хоч за аналогічні місяці 2013 р. прибуток агрохолдингу склав 11,5 млн. доларів. Агрохолдинг “Агротон”, який має свої активи на території Луганської області, отримав 36,6 млн. доларів [4].

Один із найбільших власників сільськогосподарського виробництва О. Бахматюк відмічає, що втратив із анексією Криму та військовим конфліктом на Донбасі чверть промислових потужностей та 38 відсотків внутрішнього ринку збуту для яєць [8].

У зв'язку з цим слід зазначити про деякі аспекти про взаємозв'язок сучасної ситуації на сході України, пов'язаної з військовими діями, та ризиками економіки і аграрного виробництва зокрема. Можна з певністю сказати, що військові дії на території України є визначальним фактором дестабілізації економічної системи і трансформації зовнішньоекономічної діяльності держави. Це призвело до значного посилення негативних тенденцій в динаміці базових макроекономічних показників (ВВП), зниження курсу національної валюти, інфляції, бюджетного дефіциту, зменшення золотовалютних та стратегічних резервів, запасів окремих видів ресурсів. І, звичайно, це повною мірою проявило себе в аграрній сфері, де з'явилися нові ризики діяльності, в тому числі фінансові.

Д. Гордієнко відмічає, що протягом століть формувались історичні тенденції вирішення політичних суперечностей за допомогою воєнного фактора. Воєнна історія свідчить про тісний зв'язок між війною і економікою, що має вирішальний вплив на хід і результат війни, перемогу і поразку держав [9, с. 6]. Д. Глассман стверджує: "Деякі люди думають, що війна – це поштовх для економіки, але це не так: війна виснажує ресурси суспільства, наприклад гроші йдуть на створення бомби, яка є буквально самознищенням, а не довгостроковими інвестиціями, скажімо, як автомобільних заводів чи комп'ютерів" [10].

Д. Махортих відзначає, що внутрішні ризики розвитку економіки України, пов'язані головним чином з військовими діями на Донбасі, призводять до скорочення виробництва в регіоні, погіршення умов залучення зовнішнього фінансування, зростання видатків бюджету на фінансування силових структур і відновлення інфраструктури. Вторинні ефекти внутрішніх політичних і економічних потрясінь, анексії Криму та військових дій на Донбасі поширилися на більшість секторів економіки. Унаслідок цього поглиблюються існуючі диспропорції, прискорюється падіння ВВП, скорочення об'ємів промислового виробництва, зовнішньої тор-

гівлі, зниження обсягів освоєння капітальних інвестицій в умовах впливу інвестиційних капіталів з огляду на відсутність гарантій безпеки для інвестора та високий рівень ризику [15, с. 8].

К. Юрченко та Я. Жалило зазначають, що військова агресія в Криму і окупація території створюють значні додаткові ризики не лише для півострова, але й для макрорегіону в цілому. Руйнуються багаторічні економічні зв'язки і міжнародні стосунки, транспортні і логістичні маршрути перевезень, погіршуються кредитні і інвестиційні рейтинги приватних компаній [12, с. 6].

Водночас західні інвестори, що працюють в українському АПК, погоджуються, що аграрна галузь має найбільший в світі потенціал, однак корупційні ризики та незавершеність реформ є недостатньо добрими для інвесторів. Такої думки дотримується, зокрема, президент Американсько-Української ділової ради Морган Вільямс [8].

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, слід зазначити, що, крім традиційних фінансових ризиків, в аграрному секторі економіки з'явилися нові, що вимагають досить серйозного і прагматичного підходу до їх мінімізації. Серед першої групи слід виділити коливання цін на продовольство, а саме: зниження цін на традиційно експортовану Україною продукцію сільського господарства. Різке знецінення національної валюти призводить до важкого фінансового стану аграрних і переробних підприємств аж до їх банкрутства.

Анексія Криму, військові дії на сході України призвели до значних втрат валового національного продукту і посилення фінансових ризиків аграрного сектору економіки на майбутнє.

Тому для мінімізації фінансових ризиків в аграрній сфері слід постійно моніторити політичну, економічну, соціально-економічну ситуацію в країні та світі, виділяючи в першу чергу найбільш небезпечні фінансові ризики. Для їх нейтралізації повинні своєчасно розроблятися та реалізовуватися відповідні заходи.

Визначальною в цій справі повинна бути роль держави. Вважаємо, що в цьому сенсі повинні відігравати важливу роль фінансові інструменти зокрема і, в цілому, стабільність фінансової системи аграрного сектору. Серед фінансових інструментів слід

відмітити: страхування, бюджетна підтримка аграрного сектору, пільгове кредитування, цінова політика.

Список використаних джерел

1. Вишнівська Б. Методи мінімізації фінансових ризиків / Б. Вишнівська // Економіст. – 2007. – № 6. – С. 58-59.
2. Камінський А.Б. Моделювання фінансових ризиків / А.Б. Камінський. – К.: Київський ун-т, 2006. – 303 с.
3. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – К.: Знання, 2008. – 483 с.
4. Музичук О. Ризики аграрного сектору [Електронний ресурс] / О. Музичук. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua>
5. Соскін О. Фінансово-економічні ризики розвитку України в умовах сучасної кризи [Електронний ресурс] / О. Соскін. – Режим доступу: <http://kibit.com.ua/ru/press/artic/ew>
6. Правдюк Н.Л. Формування сталої фінансової системи аграрного сектору / Н. Правдюк // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 2. – С. 14-17.
7. Лупенко Ю., Феценко В. Сучасні інструменти для фінансування аграрного сектору економіки [Електронний ресурс] / Ю. Лупенко, В. Феценко. – Режим доступу: http://www.unif.com.ua/analit_mat/sdv/132.htm
8. Солонина Є. Український АПК цікавить інвесторів попри війну? [Електронний ресурс] / Є. Солонина – Режим доступу: <data:text/html;charset=utf>
9. Гордиенко Д.В. Взаимосвязь войны, политики и экономики [Электронный ресурс] / Д. Гордиенко. – Режим доступу: <http://www.cstf.ru/files/csef/articles/1098/1098.pdf>
10. Glassman J.K. Wold of investing: Investments in time of war / K. Glassman – New York Times, 2003.
11. Махортых Д.О. Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014-2015 рр. / Д. Махортых // Інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – 2014. – Серія “Економіка”. – № 32.
12. Юрченко К.Г. Щодо системних наслідків тимчасової окупації Криму в економічній сфері / К. Юрченко, Я. Жаліло // Інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – 2014. – Серія “Економіка”. – № 33.

Аннотация. *Обобщены теоретические основы финансовых рисков в аграрном секторе экономики. Приведено определение экономической сущности финансовых рисков. Рассмотрена классификация финансовых рисков по разным признакам: экономическому содержанию, видам деятельности, объектам, характеру деятельности, отраслевому и территориальному признакам, возможности устранения, степени допустимости, размерам.*

Проанализировано наиболее современные существенные риски. Среди них риски колебания (снижения) мировых цен на сельскохозяйственную продукцию, девальвация гривны, а также комплекс рисков, повязанных с аннексией Крыма и ведением военных действий на востоке Украины.

Ключевые слова: *риски, классификация финансовых рисков, агрохолдинги, девальвация гривны, цена, финансовая система, минимизация финансовых рисков.*